

Emilia Sojka

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
<https://orcid.org/0009-0002-0547-796X>

Jakub Kubiczek

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
<https://orcid.org/0000-0003-4599-4814>

Oszczędzanie i inwestowanie Polaków w warunkach niepewności geopolitycznej

Streszczenie

W warunkach rosnącej niepewności gospodarczej oraz dynamicznych zmian rynkowych znaczenie racjonalnych decyzji finansowych gospodarstw domowych systematycznie wzrasta. Analiza postaw wobec oszczędzania i inwestowania staje się kluczowa dla zrozumienia kondycji ekonomicznej społeczeństwa oraz jego odporności na wstrząsy zewnętrzne. Celem artykułu było przedstawienie i ocena zmian w dynamice oszczędzania oraz inwestowania gospodarstw domowych w Polsce w związku z niepewnością geopolityczną spowodowaną pandemią COVID-19 oraz agresją Rosji na Ukrainę. W badaniu zastosowano analizę danych wtórnych, w tym raporty instytucji finansowych oraz dane statystyczne GUS i Eurostatu z lat 2020–2024. Zakres czasowy pozwolił uwzględnić wpływ pandemii COVID-19 oraz agresji Rosji na Ukrainę na decyzje finansowe Polaków. Wyniki wskazują, że pandemia spowodowała przejściowy wzrost oszczędności wynikający z ograniczonej konsumpcji i motywu przecznościowego, po czym nastąpił ich spadek wraz z powrotem aktywności gospodarczej. Z kolei obniżenie poziomu inwestycji po 2021 roku wiązało się ze wzrostem niepewności ekonomicznej wywołanej agresją Rosji na Ukrainę. Kluczowym problemem pozostaje brak praktycznie ukierunkowanej edukacji finansowej, co prowadzi do niedostatecznej wiedzy i umiejętności niezbędnych do podejmowania odpowiedzialnych decyzji inwestycyjnych.

Słowa kluczowe: gospodarstwo domowe, strategie finansowe, oszczędzanie, inwestowanie, niepewność geopolityczna

Kody klasyfikacji JEL: D14, G51, E21

1. Wprowadzenie

Oszczędzanie i inwestowanie stanowią nieodłączny element zarządzania finansami osobistymi. Warto podkreślić, że charakter podejmowanych decyzji finansowych jest silnie uzależniony od poziomu świadomości finansowej jednostki. Jak zauważa Suska [2023], niski poziom tej świadomości może negatywnie wpływać na sposób zarządzania finansami osobistymi. Dotyczy to zarówno wydatkowania, jak i oszczędzania oraz inwestowania, które stanowią fundament wygładzania konsumpcji w czasie, zgodnie z koncepcją wyboru międzyokresowego [Kuflewska, Juszczyk, 2022]. Niewłaściwe gospodarowanie środkami finansowymi może prowadzić do obniżenia jakości życia.

Sytuacja majątkowa i poziom świadomości finansowej jednostek wpływają także na kondycję całej gospodarki, w tym jej stabilność i tempo rozwoju. Z tego względu pojęcia oszczędzania i inwestowania można rozpatrywać zarówno w ujęciu mikro-, jak i makroekonomicznym [Rybicki, 2024]. Niski poziom kompetencji finansowych społeczeństwa negatywnie oddziałuje na procesy akumulacji i dystrybucji kapitału, a tym samym na przepływy finansowe w gospodarce. W konsekwencji sytuacja materialna Polaków oraz ich sposoby zarządzania finansami stanowią istotny i aktualny obszar badań.

Fundamentem zarządzania finansami w obszarze oszczędzania i inwestowania w gospodarce kapitalistycznej jest rynek finansowy, który oferuje szeroki wachlarz złożonych możliwości lokowania kapitału. Samo istnienie rynku oraz jego instrumentów nie oznacza jednak, że jednostki potrafią z nich efektywnie korzystać. Należy podkreślić, że decyzje o lokowaniu środków finansowych są nierozzerwalnie związane z odpowiedzialnością, a ryzyko finansowe spoczywa przede wszystkim na kliencie, a nie na instytucjach finansowych czy władzach publicznych. Już Zdanowska [2012] podkreślała, że Polacy od lat mają trudności z wyborem odpowiednich dla siebie instrumentów finansowych. W literaturze naukowej od dawna podnosi się postulat konieczności rozwijania kompetencji finansowych społeczeństwa poprzez edukację finansową. Jest ona kluczowym czynnikiem kształtującym świadomość, wiedzę i umiejętności w zakresie gospodarowania środkami pieniężnymi, co w konsekwencji sprzyja odpowiedzialnemu zarządzaniu prywatnymi zasobami finansowymi, w tym właściwej alokacji kapitału na cele oszczędnościowe i inwestycyjne [Solarz i in., 2024; Waliszewski, 2010; Warchlewska, 2025].

Zjawisko to stało się jeszcze bardziej widoczne w kontekście geopolitycznych zmian i rosnącej globalnej niepewności. W zachowaniach finansowych Polaków coraz częściej podkreśla się znaczenie gospodarowania środkami w sposób przezorny, co szczególnie uwidoczniły takie wydarzenia jak pandemia COVID-19 [Jurecka, 2025] oraz agresja Rosji na Ukrainę [Suska,

2023]. Wydarzenia te w naturalny sposób wzmocniły potrzebę posiadania oszczędności oraz racjonalnego inwestowania środków finansowych, czyniąc tę tematykę wciąż aktualną i szeroko podejmowaną w środowisku naukowym. Oszczędzanie i inwestowanie odgrywają kluczową rolę w budowaniu bezpieczeństwa finansowego gospodarstw domowych oraz wzmacnianiu odporności gospodarki na zewnętrzne wstrząsy.

Celem artykułu jest przedstawienie i ocena zmian w dynamice oszczędzania oraz inwestowania gospodarstw domowych w Polsce w związku z niepewnością geopolityczną spowodowaną pandemią COVID-19 oraz agresją Rosji na Ukrainę. Dodatkowo w artykule zaprezentowano preferowane formy lokowania oszczędności przez gospodarstwa domowe w Polsce, jak również zwrócono uwagę na problematykę edukacji finansowej Polaków. W szczególności artykuł podejmuje próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jaka jest rola oszczędności w gospodarstwach domowych? Jakie czynniki determinują skłonność do oszczędzania? W jaki sposób zmieniała się stopa oszczędzania i inwestowania gospodarstw domowych w związku z pandemią COVID-19 oraz agresją Rosji na Ukrainę? W jakim stopniu system edukacji szkolnej przygotowuje do praktycznego zarządzania finansami osobistymi?

W artykule dokonano zestawienia różnorodnych danych wtórnych, co pozwoliło na wieloaspektowe ujęcie problematyki oszczędzania, w tym na skonfrontowanie wyników analiz statystycznych z dorobkiem polskich badań naukowych. Takie podejście umożliwia osadzenie prezentowanych wyników w szerszym kontekście krajowej literatury przedmiotu, która stanowi fundament wiedzy o zachowaniach oszczędnościowych Polaków.

2. Gospodarstwo domowe jako podmiot decyzji ekonomicznych

Zrozumienie zachowań finansowych, w tym decyzji dotyczących oszczędzania i inwestowania, wymaga precyzyjnego rozróżnienia podmiotów gospodarujących. W ramach finansów szczególnie istotne jest odróżnienie finansów jednostek (finansów osobistych) od finansów gospodarstw domowych, zwłaszcza rodzin, których decyzje podejmowane są w odmiennym kontekście ekonomicznym, społecznym i instytucjonalnym. Gospodarstwo domowe tworzy jedna osoba lub grupa osób wspólnie zamieszkujących, łączących swoje dochody i zasoby majątkowe oraz wspólnie podejmujących decyzje dotyczące m.in. wydatków, oszczędzania i aktywności zawodowej [Kłopotka, 2022]. Natomiast rodziny definiuje się poprzez więzi krwi lub powinowactwa – oznacza to, że nie każde gospodarstwo domowe stanowi rodzinę, podobnie jak nie każda rodzina musi tworzyć jedno gospodarstwo domowe.

Z perspektywy ekonomii konsumpcji istotniejsze jest gospodarstwo domowe, ponieważ to ono stanowi podstawową jednostkę podejmującą decyzje o wydatkach, oszczędzaniu i inwestowaniu. W jego ramach kształtują się wzorce konsumpcji, a sytuacja materialna i poziom życia odzwierciedlają stopień realizacji potrzeb członków gospodarstwa [Kubiczek, 2023]. Zatem w ramach gospodarstwa domowego osoby je tworzące i ich potrzeby stanowią źródło

zarówno przychodów, jak i wydatków. Odmienną kwestią pozostaje natomiast siła decyzyjna poszczególnych członków gospodarstwa domowego.

Sposób gromadzenia zasobów w gospodarstwie domowym zależy od przyjętego modelu zarządzania finansami [Krasucka, 2013], który w dużej mierze opiera się na planowaniu oraz poziomie kompetencji finansowych jego członków. Umiejętność świadomego planowania budżetu, kontrolowania przepływów pieniężnych i oceny ryzyka dochodowego sprzyja racjonalnym decyzjom finansowym, a tym samym – regularnemu i celowemu oszczędzaniu. To właśnie poziom kompetencji finansowych w dużej mierze determinuje, gdzie oraz w jaki sposób gospodarstwa domowe lokują swoje środki finansowe – czy preferują bezpieczne formy oszczędzania, takie jak konta oszczędnościowe i lokaty bankowe, czy też decydują się na bardziej ryzykowne instrumenty inwestycyjne dostępne na rynku kapitałowym.

Dochód stanowi podstawowy czynnik determinujący zarówno poziom konsumpcji, jak i możliwości oszczędzania. Istnieje przy tym minimalny poziom konsumpcji, tzw. konsumpcja autonomiczna, niezależna od wysokości dochodu i niezbędna do zaspokojenia podstawowych potrzeb. Dopiero nadwyżka ponad ten poziom umożliwia decyzje o odkładaniu środków lub inwestowaniu ich w różne aktywa [Frączek, 2012]. Keynes [1937] wskazywał, że wraz ze wzrostem dochodu rośnie poziom konsumpcji, jednak jego część jest systematycznie oszczędzana, co implikuje krańcową skłonność do konsumpcji niższą od jedności. Koncepcja ta była szeroko krytykowana, a odpowiedzią na nią była hipoteza dochodu permanentnego zaproponowana przez Friedmana [1957], zgodnie z którą wydatki konsumpcyjne są kształtowane przede wszystkim przez oczekiwany dochód w długim okresie, natomiast krótkookresowe zmiany dochodu mają ograniczony wpływ na konsumpcję.

Wybory gospodarstw domowych dotyczące konsumpcji bieżącej lub przyszłej są kształtowane przez ich nawyki oszczędzania oraz poziom kultury finansowej [Kłopotcka, 2022]. Regularne oszczędzanie pełni funkcję mechanizmu mitygującego negatywne szoki dochodowe, pozwalając gospodarstwom domowym na zachowanie płynności finansowej i stabilizacji konsumpcji w okresach przejściowych trudności. Wypracowanie nawyków planowania konsumpcji i oszczędzania przynosi liczne korzyści, w tym przede wszystkim zwiększa bezpieczeństwo ekonomiczne.

3. Oszczędności i ich kształtowanie w gospodarstwach domowych

W ujęciu ekonomicznym oszczędności definiuje się jako różnicę między dochodem do dyspozycji osiągniętym przez gospodarstwo domowe w danym okresie a wydatkami poniesionymi na konsumpcję w tym samym czasie [Kuflewska, Juszczuk, 2022]. Skumulowane oszczędności powstają wtedy, gdy część środków finansowych nie zostaje przeznaczona ani na konsumpcję, ani na spłatę zobowiązań. Fundamentem wartości pieniądza jest jego odniesienie do czasu – oznacza to, że konsumenci mogą korzystać zarówno z bieżących docho-

dów, jak i z przyszłych, poprzez zaciąganie zobowiązań. Odwrotna sytuacja ma miejsce, gdy w danym okresie wydatki przewyższają dochody – wówczas źródłem finansowania konsumpcji stają się wcześniej zgromadzone oszczędności [Gola, Smyczek, 2019].

Na decyzje dotyczące oszczędzania wpływa wiele czynników. Choć poziom dochodu gospodarstw domowych jest kluczowy, nie stanowi on jedyne ani wystarczającego warunku gromadzenia oszczędności [Frączek, 2012]. Jak wskazują Modigliani i Brumberg [1954] w ramach hipotezy cyklu życia, skłonność do oszczędzania zależy również od fazy życia jednostki oraz oczekiwań co do przyszłych dochodów. Ponadto proces ten kształtują również czynniki makroekonomiczne, takie jak poziom stóp procentowych i inflacji, polityka fiskalna państwa czy ogólna sytuacja gospodarcza i polityczna kraju. Istotną rolę odgrywają także czynniki demograficzne, w tym struktura rodziny oraz przewidywana długość życia [Warchlewska, 2025]. Oszczędzanie ma jednak nie tylko wymiar ekonomiczny, lecz także psychologiczny. Jak zauważa Gąsiorowska [2014], na skłonność do odkładania środków wpływają m.in. cechy osobowości, poziom samokontroli, poczucie bezpieczeństwa finansowego oraz indywidualne postrzeganie ryzyka i przyszłości.

Najczęściej stosowanym podziałem czynników determinujących oszczędzanie w gospodarstwach domowych jest rozróżnienie na czynniki wewnętrzne, charakterystyczne dla konkretnego gospodarstwa domowego, oraz czynniki zewnętrzne, czyli ogólne, wynikające z jego otoczenia [Kuflewska, Juszczuk, 2022]. W tabeli 1 przedstawiono szczegółowy podział tych czynników.

Tabela 1. Determinanty poziomu oszczędności w gospodarstwach domowych

Czynniki zewnętrzne	• czynniki ekonomiczno-gospodarcze – obejmujące politykę prowadzoną przez państwo, ogólny stan gospodarki oraz dostępność dóbr i usług • czynniki geograficzne – takie jak warunki klimatyczne i poziom produkcji rolnej • czynniki społeczno-kulturowe – związane z wpływem grup społecznych, grup odniesienia oraz norm kulturowych • czynniki informacyjno-edukacyjne – obejmujące dostęp do informacji rynkowych oraz poziom wiedzy i edukacji konsumentów
Czynniki wewnętrzne	• czynniki obiektywne – takie jak liczebność gospodarstwa domowego, status zawodowy jego członków, relacje rodzinne, układ wewnętrzny gospodarstwa oraz źródła osiąganych dochodów • czynniki subiektywne – obejmujące przekonania, nawyki, indywidualne potrzeby, trendy modowe oraz skłonność do naśladowania innych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Kuflewska i Juszczuk [2022].

Na poziom oszczędzania wpływa wiele czynników, jednak odrębną kwestią pozostają motywy, które stanowią punkt wyjścia do samego procesu odkładania środków. Już Keynes [1937] wyróżnił osiem głównych motywów oszczędzania w gospodarstwach domowych. Zaliczył do nich motyw przezorności (*precaution*), ostrożności (*foresight*), potrzeby niezależności (*independence*), przedsiębiorczości (*enterprise*), chęci wykorzystania wyższej stopy procentowej (*calculation*), dążenia do poprawy dobrobytu (*improvement*), chęci pozostawienia spadku (*pride*) oraz skąpstwa (*avarice*). Na przestrzeni lat podkreśla się, że motywy te nie

są wzajemnie wykluczające – przeciwnie, często współwystępują i wzajemnie się uzupełniają [Krupa i in., 2013]. Wskazane motywy znajdują swoje odzwierciedlenie w różnych celach oszczędzania, takich jak odkładanie środków na emeryturę, tworzenie rezerw na tzw. czarną godzinę, zabezpieczenie przed utratą pracy lub chorobą, finansowanie edukacji dzieci czy oszczędzanie na zakup dóbr trwałych, w tym nieruchomości.

Oszczędzanie obejmuje dwa zasadnicze obszary działań. Po pierwsze, polega na świadomym zarządzaniu wydatkami gospodarstwa domowego w określonym czasie, czyli na kontroli i racjonalnym gospodarowaniu posiadanymi środkami finansowymi. Po drugie, wiąże się z dążeniem do zwiększania przychodów, co umożliwia tworzenie nadwyżek finansowych przeznaczanych na oszczędności lub inwestycje ukierunkowane na ich pomnażanie [Kuflewska, Juszczuk, 2022]. Oszczędzanie można również postrzegać jako świadomą rezygnację konsumenta lub gospodarstwa domowego z bieżącej konsumpcji w celu zwiększenia możliwości konsumpcyjnych w przyszłości. Takie ujęcie jest spójne z teorią wyboru międzyokresowego, w ramach której decyzje konsumpcyjno-oszczędnościowe polegają na alokacji dochodu pomiędzy okres bieżący i przyszły w celu maksymalizacji użyteczności w całym cyklu życia [Deaton, 1992]. W tym kontekście wyróżnia się oszczędzanie dobrowolne, wynikające z decyzji o ograniczeniu wydatków bez wpływu czynników zewnętrznych, oraz oszczędzanie przymusowe, będące efektem uwarunkowań prawnych lub sytuacji gospodarczej, w której występują niedobory dóbr i usług [Krupa i in., 2013].

4. Charakterystyka inwestowania i procesu inwestycyjnego

Gromadzenie pieniędzy w wyniku oszczędzania prowadzi do akumulacji majątku, który może być przechowywany w różnych formach – zarówno krótkoterminowych, jak i długoterminowych. Proces przekształcania zgromadzonych oszczędności w konkretne aktywa określa się mianem inwestowania osobistego, czyli alokacji aktywów [Majewska-Bielecka, 2014]. Inwestowanie stanowi długofalowy proces ekonomiczny, zapoczątkowany decyzją o zaangażowaniu kapitału w celu osiągnięcia przyszłych korzyści finansowych.

Zgromadzone oszczędności stanowią podstawę działań inwestycyjnych, które można postrzegać nie tyle jako rezygnację z bieżącej konsumpcji, ile raczej jako przesunięcie jej w czasie – z teraźniejszości na przyszłość, w oczekiwaniu na wyższe korzyści ekonomiczne [Żebrowska, Lizińska, 2025]. Inwestycje to natomiast aktywa będące w posiadaniu jednostki, których celem jest generowanie dochodu zarówno poprzez wzrost ich wartości, jak i w formie odsetek, dywidend czy innych przychodów finansowych.

Na proces podejmowania decyzji inwestycyjnych, podobnie jak w przypadku oszczędzania, wpływa wiele czynników o charakterze zarówno finansowym, jak i pozafinansowym. Wśród nich wymienia się m.in. poziom majątkowy jednostki, obejmujący zarówno wysokość osiągniętych dochodów, jak i wartość zgromadzonych zasobów materialnych, strukturę gospo-

darstwa domowego (liczbę jego członków), miejsce zamieszkania, dostępność produktów inwestycyjnych, a także zakres wiedzy na temat możliwości lokowania nadwyżek finansowych [Zalewska, Zienkiewicz, 2023]. Wiedza ta wynika zarówno z wykształcenia formalnego, jak i z doświadczeń zdobywanych w procesie socjalizacji ekonomicznej. Należy jednak podkreślić, że znaczenie poszczególnych determinant może różnić się w zależności od uwarunkowań instytucjonalnych i rynkowych danego kraju. W Polsce istotnym czynnikiem ograniczającym skłonność do oszczędzania jest niedostateczny poziom wiedzy ekonomicznej oraz niska świadomość znaczenia długoterminowego budowania kapitału, w tym tworzenia zabezpieczenia finansowego w postaci tzw. poduszki finansowej. Odzwierciedleniem tego stanu rzeczy jest fakt, że Polska plasuje się wśród krajów o relatywnie niskim poziomie oszczędności w relacji do dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych, szczególnie na tle państw Europy Zachodniej [OECD, 2023]. Brak regularnych oszczędności skutecznie ogranicza możliwości podejmowania aktywności inwestycyjnej, gdyż inwestowanie wymaga wcześniejszego zgromadzenia nadwyżek finansowych.

Inwestycje przyjmują różnorodne formy – mogą mieć charakter zarówno długoterminowy, jak i krótkoterminowy, a także rzeczowy (materialny) lub finansowy (niematerialny) [Waszczeniuk, 2021]. Wśród dostępnych instrumentów inwestycyjnych znajdują się m.in. akcje, obligacje, bony skarbowe, instrumenty pochodne, nieruchomości, ale również mniej konwencjonalne aktywa, takie jak dzieła sztuki, odzież czy kryptowaluty, z których część możemy zaliczyć do inwestycji alternatywnych. Inwestycje alternatywne to takie, które nie są zaliczane do tradycyjnych form lokowania kapitału, przy czym ich klasyfikacja jest zmienna i zależna od bieżących warunków rynkowych [Dębosz, 2023].

Rozważając potencjalne korzyści płynące z inwestowania, należy również mieć na uwadze ryzyka towarzyszące każdemu rodzajowi inwestycji [Waszczeniuk, 2021]. Można by przypuszczać, że na przykład lokata bankowa jest instrumentem całkowicie wolnym od ryzyka, jednak po uwzględnieniu inflacji okazuje się, że depozyty mogą przynieść rzeczywistą stratę [Majewska-Bielecka, 2014]. W związku z tym, jeżeli inwestor, wybierając teoretycznie bezpieczne instrumenty finansowe, może osiągnąć realnie ujemną stopę zwrotu, to takie aktywa również należy traktować jako inwestycje. Postawy gospodarstw domowych wobec lokowania nadwyżek finansowych pozostają silnie uzależnione od poziomu akceptowanego ryzyka, który w ostatnich latach kształtowany jest m.in. przez wzrost niepewności geopolitycznej oraz niestabilność makroekonomiczną [Rasztabiga, 2026]. W warunkach podwyższonego ryzyka część podmiotów preferuje bezpieczniejsze formy inwestowania, postrzegane jako narzędzie ochrony wartości zgromadzonych środków. Podmioty, które akceptują zmienność rynków, wybierają bardziej ryzykowne rozwiązania. W konsekwencji możliwy jest podział form lokowania nadwyżek finansowych na instrumenty o z góry określonej stopie zwrotu, uznawane za bezpieczne, oraz instrumenty o nieokreślonej stopie zwrotu, których wykorzystanie wiąże się z ponoszeniem ryzyka inwestycyjnego [Frączek, 2012].

W warunkach nasilonej niepewności granica pomiędzy oszczędzaniem a inwestowaniem staje się szczególnie istotna. Choć oba procesy są ze sobą ściśle powiązane, nie są pojęciami

tożsamy. Między nimi istnieje subtelna, lecz istotna różnica, wynikająca z odmiennych celów, poziomu akceptowanego ryzyka oraz oczekiwanej stopy zwrotu z zaangażowanych środków [Żebrowska, Lizińska, 2025]. Oszczędzanie ma zazwyczaj charakter zachowawczy i służy ochronie zgromadzonego kapitału, natomiast inwestowanie wiąże się z jego pomnażaniem, co wymaga gotowości do ponoszenia większego ryzyka i przyjęcia dłuższego horyzontu czasowego oraz gotowości do ponoszenia potencjalnych strat.

5. Metodyka

Jednym z kluczowych motywów oszczędzania w literaturze ekonomicznej jest motyw przezornościowy, związany z przygotowaniem gospodarstw domowych na przyszłe zmiany relacji między dochodami a wydatkami [Keynes, 1937]. Motyw ten obejmuje zarówno zabezpieczenie na okres starości, jak i gromadzenie środków na przyszłe potrzeby edukacyjne oraz inne nieprzewidziane zdarzenia losowe [Białowąs, 2014]. W niektórych ujęciach teoretycznych motyw przezornościowy dzielony jest dodatkowo na oszczędzanie „na czarną godzinę”, mające na celu ochronę przed nagłymi szokami dochodowymi, oraz oszczędzanie długoterminowe, w szczególności na cele emerytalne. Znaczenie tego motywu wzrasta w warunkach podwyższonej niepewności ekonomicznej i geopolitycznej, kiedy ryzyko utraty stabilności finansowej staje się bardziej odczuwalne. W konsekwencji motyw przezornościowy stanowi istotną podstawę teoretyczną do formułowania hipotez badawczych dotyczących skłonności gospodarstw domowych do oszczędzania i wyboru określonych form lokowania środków.

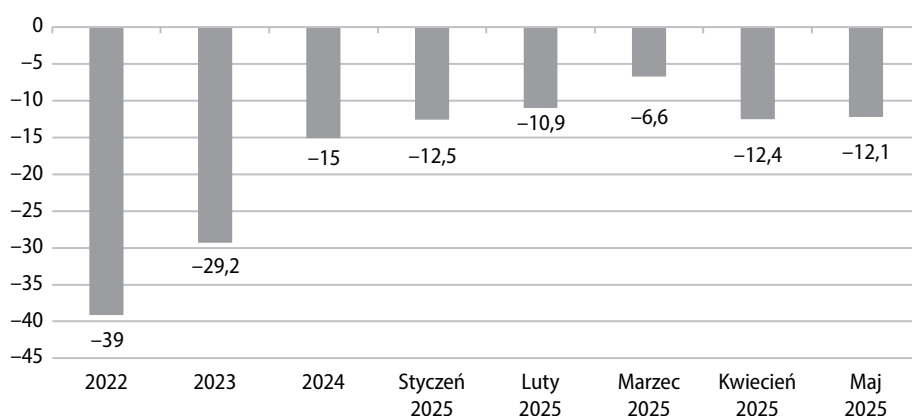
W związku z tym sformułowano następującą hipotezę badawczą: okres pandemii COVID-19 oraz agresji Rosji na Ukrainę był powiązany ze wzrostem stopy oszczędzania gospodarstw domowych oraz relatywnym osłabieniem aktywności inwestycyjnej. Hipoteza ta stanowi konsekwencję obserwowanych w literaturze i danych statystycznych przesunień preferencji finansowych w kierunku bezpieczeństwa i płynności w okresach podwyższonego ryzyka.

Weryfikacja hipotezy została przeprowadzona z wykorzystaniem metody analizy danych wtórnych, obejmującej zarówno syntezę wyników badań naukowych, jak i analizę danych statystycznych dotyczących zachowań finansowych polskich gospodarstw domowych w latach 2020–2024. Wykorzystane źródła obejmują publikacje naukowe, raporty instytucji finansowych (w szczególności Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego oraz Związku Banków Polskich), a także dane statystyczne pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego oraz Eurostatu. Dobór danych i opracowań został przeprowadzony zgodnie z kryteriami aktualności, wiarygodności oraz merytorycznego powiązania z problematyką świadomości finansowej oraz zachowań oszczędnościowo-inwestycyjnych polskich gospodarstw domowych.

6. Wyniki badań

Fundamentem możliwości lokowania kapitału jest bieżąca sytuacja dochodowa gospodarstw domowych. Rysunek 1 przedstawia aktualny poziom zdolności polskich gospodarstw domowych do oszczędzania środków pieniężnych. Saldo ocen, przyjmujące wartości od –100 do +100, odzwierciedla różnicę między odsetkiem respondentów deklaruujących pozytywne a negatywne oceny własnej sytuacji finansowej. Dodatnie wartości oznaczają przewagę optymistów, natomiast ujemne – dominację pesymistycznych opinii.

Rysunek 1. Obecna możliwość oszczędzania środków pieniężnych

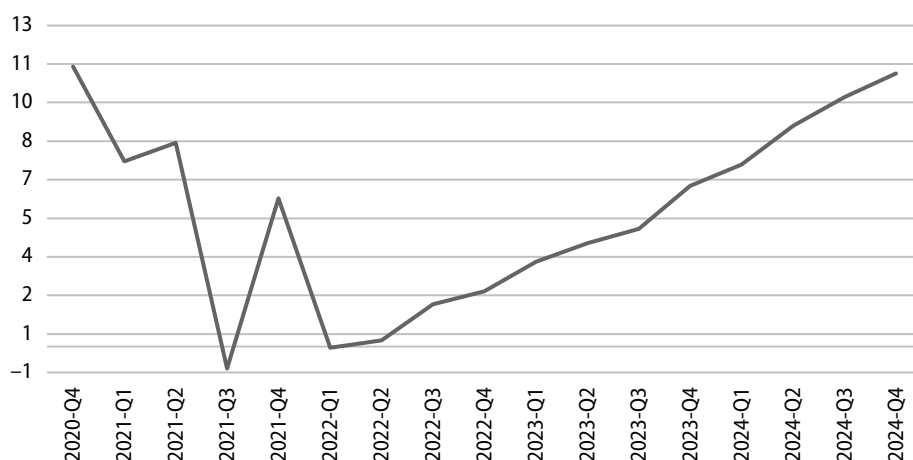

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – KGD (kondycja gospodarstw domowych).

W latach 2022–2024 obserwuje się wyraźny trend poprawy nastrojów konsumentów w zakresie możliwości oszczędzania. Choć saldo ocen pozostaje ujemne, dane wskazują na systematyczną poprawę percepcji zdolności do oszczędzania wśród Polaków w analizowanym okresie. Może to świadczyć o rosnącym poczuciu stabilizacji finansowej gospodarstw domowych oraz lepszym dostosowaniu budżetów do warunków inflacyjnych. Jednocześnie niewielki spadek wskaźnika w II kwartale 2025 roku sugeruje, że pozytywne tendencje nie są jeszcze trwałe, a sytuacja gospodarstw pozostaje wrażliwa na zmiany otoczenia makroekonomicznego, w tym poziom inflacji, stóp procentowych i dynamikę wynagrodzeń. Obserwowany kierunek zmian w percepcji możliwości oszczędzania znajduje potwierdzenie w danych Eurostatu, które odzwierciedlają rzeczywiste zachowania oszczędnościowe gospodarstw domowych w Polsce (rysunek 2).

Analiza danych Eurostatu ujawnia wyraźne wahania stopy oszczędności brutto gospodarstw domowych w Polsce w latach 2020–2024, które w dużej mierze odzwierciedlają wpływ dwóch kluczowych wydarzeń: pandemii COVID-19 oraz inwazji Rosji na Ukrainę. W IV kwartale 2020 roku, w okresie największych ograniczeń pandemicznych, wskaźnik osiągnął relatywnie wysoki poziom (10,91%), co wynikało z ograniczonych możliwości konsumpcji, wzrostu niepewności gospodarczej oraz większej skłonności do przezorności finansowej Polaków.

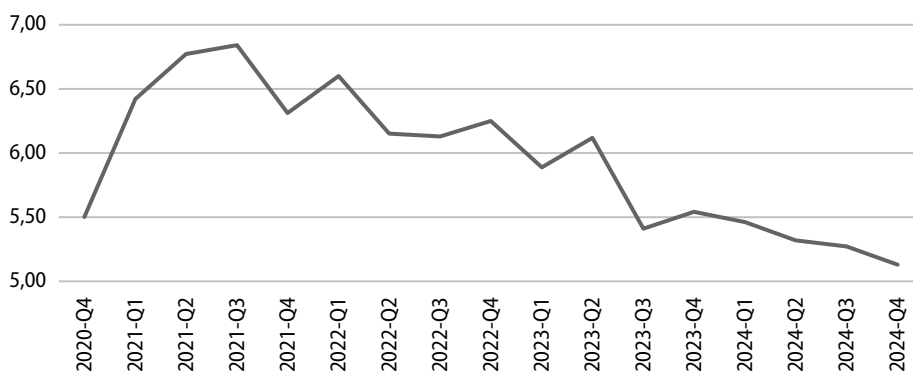
Rysunek 2. Stopa oszczędności gospodarstw domowych brutto w Polsce w latach 2020–2024 (dane kwartalne; %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat [2025].

W kolejnych kwartałach 2021 roku obserwowano systematyczny spadek stopy oszczędności, który osiągnął minimum w III kwartale 2022 roku (0,84%). Spadek ten można wiązać z gwałtownym wzrostem kosztów życia, przywróceniem aktywności konsumpcyjnej po pandemii, a także niepewnością związaną z agresją Rosji na Ukrainę, która wpłynęła na nastroje społeczne, inflację i poziom wydatków gospodarstw domowych. Od 2022 roku zauważalny jest wyraźny trend wzrostowy, co może świadczyć o stopniowej poprawie sytuacji dochodowej gospodarstw, wzroście stabilności na rynku pracy oraz utrwaleniu postaw ostrożnościowych w warunkach nadal podwyższonej niepewności geopolitycznej i makroekonomicznej.

Rysunek 3. Zmiany stopy inwestycji gospodarstw domowych brutto w Polsce w latach 2020–2024 (dane kwartalne; %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych empirycznych Eurostat [2025].

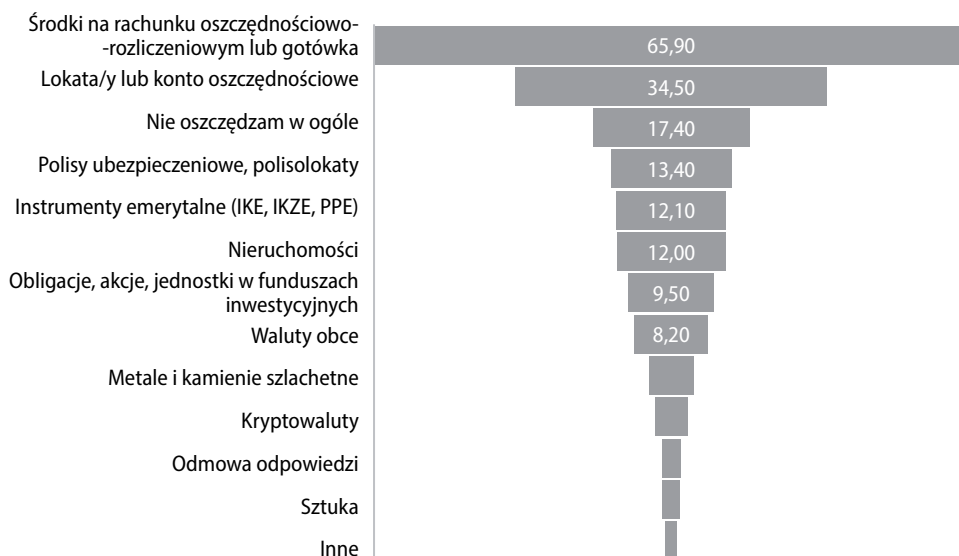
Dla zachowania porównywalności, rysunek 3 przedstawia analogiczne dane kwartalne dotyczące stopy inwestycji brutto gospodarstw domowych w Polsce w latach 2020–2024, co

pozwała prześledzić relację między skłonnością do oszczędzania a aktywnością inwestycyjną w okresie istotnych wstrząsów gospodarczych.

Dane wskazują na początkowy wzrost aktywności inwestycyjnej gospodarstw domowych w okresie postpandemicznym, zakończony szczytem w III kwartale 2021 roku (6,84%). W kolejnych kwartałach obserwuje się systematyczny trend spadkowy, z niewielkimi fluktuacjami, prowadzący do poziomu 5,13% w IV kwartale 2024 roku. Spadek stopy inwestycji może świadczyć o osłabieniu skłonności gospodarstw domowych do podejmowania ryzyka inwestycyjnego, co może wynikać z pogorszenia koniunktury gospodarczej, wzrostu kosztów utrzymania oraz utrzymującej się niepewności geopolitycznej związanej z agresją Rosji na Ukrainę. W warunkach podwyższonej inflacji i niestabilności rynków finansowych gospodarstwa domowe mogły preferować bardziej zachowawcze strategie, skupiając się na gromadzeniu płynnych oszczędności zamiast długoterminowych inwestycji.

Na rysunku 4 przedstawiono preferowane formy lokowania oszczędności przez gospodarstwa domowe w Polsce w 2024 r. Dane te pozwalają zidentyfikować dominujące strategie zarządzania nadwyżkami finansowymi oraz stopień skłonności Polaków do podejmowania ryzyka inwestycyjnego.

Rysunek 4. Preferowane formy lokowania oszczędności przez gospodarstwa domowe w Polsce (%)

Uwagi: zadane pytanie pozwalało na wielokrotne odpowiedzi.

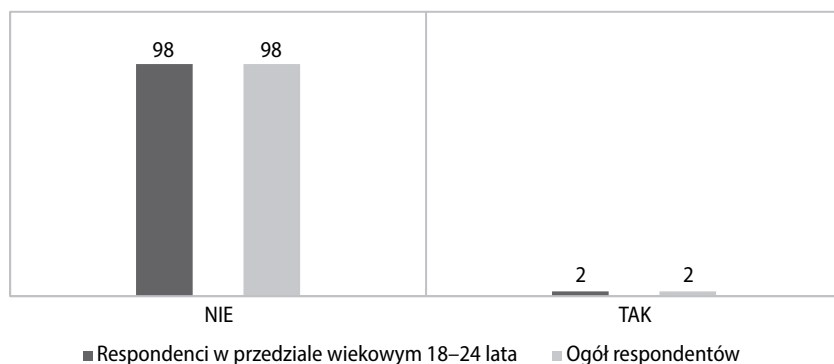
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Trębska [2024].

Badanie pokazało, że Polacy najczęściej wybierają najbardziej bezpieczne i płynne formy oszczędzania – aż 65,9% respondentów deklaruje przechowywanie środków na rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych lub w gotówce. Pomimo szerokiej dostępności różnorodnych instrumentów finansowych, lokaty i konta oszczędnościowe wciąż pozostają dominującą formą lokowania kapitału (34,5%), natomiast inwestycje na rynku kapitałowym są relatywnie

mało popularne. Wśród mniej powszechnych form oszczędzania znalazły się polisy ubezpieczeniowe (13,4%) oraz nieruchomości (12%), co potwierdza, że Polacy wciąż preferują strategie niskiego ryzyka i krótkiego horyzontu inwestycyjnego. Marginalny udział w strukturze form lokowania środków stanowią natomiast kryptowaluty i inwestycje w dzieła sztuki, które pozostają niszowe i wybierane przez niewielki odsetek gospodarstw domowych.

Oprócz analizy konkretnych zachowań oszczędnościowych i inwestycyjnych Polaków, istotnym elementem pozostaje również poziom świadomości finansowej społeczeństwa. Na rysunku 5 przedstawiono poziom kształcenia w zakresie finansów osobistych. Jest to aspekt szczególnie ważny, ponieważ znajomość dostępnych instrumentów finansowych oraz ryzyk z nimi związanych stanowi podstawę do podejmowania racjonalnych i odpowiedzialnych decyzji dotyczących oszczędzania oraz inwestowania.

Rysunek 5. Ocena respondentów dotycząca praktycznego przygotowania szkół do nauczania zagadnień finansowych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bartosiak [2024].

Wyniki badania są bardzo krytyczne wobec jakości edukacji finansowej – aż 98% respondentów, zarówno ogółem, jak i w grupie wiekowej 18–24 lata, wskazało na brak praktycznych elementów w programie nauczania. Taki stan rzeczy może tłumaczyć ostrożne i zachowawcze podejście Polaków do lokowania środków, w tym preferowanie prostych i bezpiecznych form, takich jak rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe czy gotówka. Brak praktycznych kompetencji finansowych powoduje, że wiele osób nie rozumie zasad działania bardziej zaawansowanych instrumentów inwestycyjnych i w konsekwencji unika ich z obawy przed stratą. Na rysunku 6 przedstawiono czynniki uznawane przez respondentów za najistotniejsze w świadomym gospodarowaniu finansami osobistymi.

Większość respondentów – zarówno ogółem, jak i w grupie wiekowej 18–24 lata – uznała, że najważniejszą umiejętnością w zarządzaniu finansami jest szacowanie konsekwencji podejmowanych decyzji (65% i 66%). Znacznie mniej osób wskazało na czytanie i rozumienie treści umów finansowych (26% i 24%) oraz umiejętność obliczania relacji długu do dochodu (9% i 7%). Najrzadziej za istotne uznawano ograniczanie rozpowszechnia-

nia danych wrażliwych (2–3%). Wyniki te pokazują, że choć Polacy dostrzegają znaczenie odpowiedzialności i refleksji w podejmowaniu decyzji finansowych, to nadal brakuje im praktycznej wiedzy, która pozwalałaby skutecznie oceniać ryzyko i rozumieć konsekwencje działań finansowych.

Rysunek 6. Kluczowe umiejętności uznawane przez respondentów za najważniejsze w świadomym gospodarowaniu finansami (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bartosiak [2024].

7. Podsumowanie

Okres pandemii COVID-19 oraz późniejsza agresja Rosji na Ukrainę stanowiły istotne źródło wzrostu niepewności ekonomicznej, co znalazło odzwierciedlenie w finansowych zachowaniach gospodarstw domowych. W sytuacji zwiększonej niepewności makroekonomicznej oraz ograniczonej przewidywalności dochodów dochodziło do wzrostu skłonności gospodarstw domowych do oszczędzania, czemu towarzyszył spadek aktywności inwestycyjnej. Zjawiska te można interpretować jako przejaw wzmocnienia motywu przezornościowego, związanego z potrzebą zabezpieczenia finansowego na wypadek przyszłych zaburzeń gospodarczych, co pozwala na pozytywną weryfikację przyjętej hipotezy badawczej. Wraz z ustępowaniem skutków pandemii i powrotem do normalnej aktywności gospodarczej, obserwowano ponowne zwiększenie wydatków konsumpcyjnych, co przełożyło się na spadek stopy oszczędności.

Warto jednak podkreślić, że mimo rosnącego zainteresowania oszczędzaniem i gromadzeniem kapitału, poziom praktycznej edukacji finansowej wciąż pozostaje niezadowalający. Szkolne programy nauczania skupiają się głównie na aspektach teoretycznych, nie przygotowując uczniów do realnych wyzwań, takich jak analiza umów, planowanie budżetu czy zarządzanie ryzykiem inwestycyjnym. Niedostateczny poziom tych kompetencji znajduje odzwierciedlenie w strukturze wybieranych form lokowania oszczędności, sprzyjając koncentracji na zachowawczych formach lokowania oszczędności, przy jednoczesnym ograniczeniu zainteresowania bardziej zaawansowanymi formami inwestowania.

W świetle powyższych ustaleń zasadne jest sformułowanie rekomendacji dotyczących edukacji finansowej społeczeństwa, ukierunkowanych na wzmacnianie racjonalnych postaw oszczędnościowych i inwestycyjnych. Edukacja finansowa powinna koncentrować się na podstawowych zagadnieniach związanych z zarządzaniem budżetem domowym, różnicą pomiędzy oszczędzaniem a inwestowaniem, oceną ryzyka finansowego, dywersyfikacją oraz świadomym doborem form lokowania oszczędności. Działania te powinny być kierowane do zróżnicowanych grup społecznych, w szczególności młodzieży wchodzącej na rynek pracy, osób aktywnych zawodowo podejmujących decyzje finansowe oraz osób starszych, dla których istotne znaczenie ma bezpieczeństwo zgromadzonego kapitału.

Ograniczenia badawcze, wynikające z analizy danych wtórnych, naturalnie wyznaczają kierunki przyszłych badań, które mogłyby koncentrować się na ocenie geopolitycznych następstw agresji Rosji na Ukrainę z perspektywy konsumenta – zestawiając reakcje jednostek z danymi zagregowanymi. Warto również pogłębić analizę reakcji niepewności wynikających z ograniczonych kompetencji finansowych i ich wpływu na decyzje dotyczące oszczędzania oraz inwestowania.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

1. Deaton, A. (1992). *Understanding Consumption*. Oxford: Oxford University Press.
2. Dębosz, K. (2023). Inwestycje alternatywne na przykładzie samochodów zabytkowych. W: *Finanse* (s. 25–37), D. Hadro, P. Prędkiewicz (red.). Wrocław: Wrocław University of Economics and Business. DOI: 10.15611/2023.07.9.02.
3. Friedman, M. (1957). *A Theory of the Consumption Function*. New Jersey: Princeton University Press.
4. Gąsiorowska, A. (2014). *Psychologiczne znaczenie pieniędzy: Dlaczego pieniądze wywołują koncentrację na sobie?* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
5. Gola, J., Smyczek, S. (red.). (2019). *Zachowania finansowe gospodarstw domowych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
6. Kłopocka, A. (2022). Gospodarstwa domowe jako uczestnicy rynku usług finansowych. W: *Finanse osobiste* (s. 29–42), K. Waliszewski (red.). Warszawa: Polska Akademia Nauk.
7. Kubiczek, J. (2023). *Zmiany zachowań finansowych Polaków w warunkach kryzysu pandemicznego COVID-19, rozprawa doktorska*. Katowice: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
8. Rybicki, J. (2024). Zachowania oszczędnościowe oraz inwestycyjne studentów poznańskich uczelni wyższych. W: *Analizy i badania rynku. Z prac studentów i doktorantów* (s. 128–142). Poznań: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
9. Solarz, J.K., Trzaskowska-Dmoch, A., Waliszewski, K. (2024). *Pokoleniowe finanse osobiste. Zarządzanie ryzykiem finansowym w pełnym cyklu życia jednostki*. Warszawa: edu-libri.
10. Trębska, J. (2024). *Postawy Polaków wobec oszczędzania. Informacja Sygnalna z badań Instytutu Finansów nr 3/2024*. Warszawa: Instytut Finansów.

11. Warchlewska, A. (2025). *Determinanty zachowań finansowych konsumentów. Ujęcie pokoleniowe*. Poznań: Wydawnictwo UE w Poznaniu.

Artykuły naukowe

1. Bartosiak, J. (2024). Świadomość finansowa młodych Polaków, *Ekonomia Międzynarodowa*, 45, s. 22–46. DOI: 10.18778/2082-4440.45.02.
2. Białowąs, S. (2014). Hierarchia motywów oszczędzania, *Handel Wewnętrzny*, 1(348), s. 197–209.
3. Frączek, B. (2012). Analiza czynników wpływających na oszczędzanie i inwestowanie gospodarstw domowych, *Studia Ekonomiczne. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*, 122, s. 87–98.
4. Jurecka, P. (2025). Wydatki młodych dorosłych w Polsce – struktura i determinanty, *Academic Review of Business and Economics*, 8, s. 60–78. DOI: 10.22367/arbe.2025.08.04.
5. Keynes, J.M. (1937). The General Theory of Employment, *The Quarterly Journal of Economics*, 51(2), s. 209–223. DOI: 10.2307/1882087.
6. Krasucka, M. (2013). Hierarchia motywów i form oszczędzania wśród gospodarstw domowych Opolszczyzny, *Nauki o Finansach*, 1(14), s. 163–177.
7. Krupa, D., Walczak, D., Chojnacka, E. (2013). Preferencje w zakresie form alokacji oszczędności gospodarstw domowych w Polsce, *Copernican Journal of Finance & Accounting*, 1(1), s. 111–122. DOI: 10.12775/CJFA.2012.008.
8. Kuflewska, W., Juszczuk, K. (2022). Skłonność gospodarstw domowych z województwa lubelskiego do oszczędzania i inwestowania, *Progress*, 11, s. 147–162. DOI: 10.26881/prog.2022.11.12.
9. Majewska-Bielecka, D. (2014). Inwestowanie jako element zarządzania finansami osobistymi, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 802, s. 453–459.
10. Modigliani, F., Brumberg, R. (1954). Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data, *Post-Keynesian Economics*, 1, s. 388–436.
11. Rasztabiga, W. (2026). Możliwości w zakresie krótko- i długoterminowych form oszczędzania oraz preferencje Polaków w ich wyborze, *Academic Review of Business and Economics*, 9, s. 1–24.
12. Suska, M. (2023). Edukacja finansowa w Polsce na tle rozwiązań europejskich, *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH*, 192, s. 47–66.
13. Waliszewski, K. (2010). Zarządzanie finansami osobistymi w Polsce, *Zeszyty Naukowe/Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu*, 143, s. 217–229.
14. Waszczeniuk, M. (2021). Generacji Z sposoby na inwestowanie, *Tutoring Gedanensis*, 6(2), artykuł 2. DOI: 10.26881/tutg.2021.2.10.
15. Zalewska, A.M., Zienkiewicz, T. (2023). Dylematy inwestowania w nieruchomości w Polsce w kontekście zarządzania finansami osobistymi, *Journal of Modern Science*, 5, s. 318–337.
16. Zdanowska, M. (2012). Świadomość finansowa w Polsce, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja*, 5, s. 213–225.
17. Żebrowska, J., Lizińska, J. (2025). Zachowania oszczędnościowe i inwestycyjne pokolenia Y w Polsce – analiza empiryczna, *Akademia Zarządzania*, 9(1), s. 37–58. DOI: 10.24427/az-2025-0002.

Materialy internetowe

1. Eurostat (2025). *Principaux indicateurs – Données trimestrielles* [Dataset], https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/NASQ_10_KI.
2. OECD (2023). *Household savings*, <https://www.oecd.org/en/data/indicators/household-savings.html> (dostęp: data).

Poles' Saving and Investing Patterns Under Conditions of Geopolitical Uncertainty

Abstract

In the context of growing economic uncertainty and dynamic market changes, the importance of rational financial decisions made by households is steadily increasing. The analysis of attitudes toward saving and investing has become crucial for understanding the economic condition of society and its resilience to external shocks. The aim of the study was to present and assess changes in the dynamics of household saving and investment in Poland in response to geopolitical uncertainty caused by the COVID-19 pandemic and Russia's aggression against Ukraine. The research was based on secondary data analysis, including reports from financial institutions and statistical data from Statistics Poland and Eurostat for the years 2020–2024. This time frame made it possible to consider the impact of the COVID-19 pandemic and Russia's aggression against Ukraine on the financial decisions of Poles. The results indicate that the pandemic caused a temporary increase in savings, resulting from reduced consumption and a precautionary motive, followed by a decline as economic activity resumed. Meanwhile, the decrease in investment levels after 2021 was associated with rising economic uncertainty triggered by Russia's invasion of Ukraine. A key problem remains the lack of practically oriented financial education, which results in insufficient knowledge and skills necessary for making responsible investment decisions.

Keywords: household, financial strategies, saving, investing, geopolitical uncertainty
